

Dialectwoorden

Wat we nu kennen als het Algemeen Nederlands is, evenals het Duits, het Engels en het Fries een taal die behoort tot de West-Germaanse taalgroep.

Als we verder de term Germaans gebruiken, wordt de gemeenschappelijke voorfase van deze talen bedoeld.

De Salische Franken, van Germaanse oorsprong, die de Romeinen als overheersers in onze streken vervingen, brachten hun eigen taalvariant mee.

Hoewel zij voor hun geschreven wetteksten het Latijn blijven gebruiken (alleen 9^e eeuwse commentaren zijn in de eigen taal gesteld), wordt de spreektaal Frankisch.

Uit dit Frankisch-Germaans ontwikkelde zich het Oudnederlands, zo genoemd omdat van deze vorm weinig is overgebleven in de literatuur. Het meest gekende is wel : "hebban olla vogola", de eerste regel van een randschrift in een Latijns manuscript uit de 11^e eeuw.

Wanneer de landstaal in geschreven teksten optreedt, zowel in akten, keuren en dergelijke, als in de literaire werken zoals " *Van den Vos Reinaerde* " (13^e eeuw), spreken we van Middelnederlands.

Hier merken we een verscheidenheid aan wat we nu dialecten noemen, met een welbepaalde klankvorming en woordgebruik. Doordat het platteland amper ontsloten was, waarmee bedoeld wordt dat er weinig goede verbindingswegen waren, bleef een dorpsgemeenschap makkelijk zijn eigen idioom behouden.

Toch is er steeds invloed van buitenaf : rondtrekkende marskramers en terugkerende soldaten brengen vreemde woorden mee. Die gaan dan, mogelijk aangepast, tot de woordenschat behoren en worden na verloop van tijd als volkomen eigen beschouwd. Hierbij gaat meestal het besef van de oorsprong verloren. Ook huwelijken met personen uit andere dorpen kunnen de gesproken taal beïnvloeden : een kind leert eerst van z'n moeder, pas daarna van zijn omgeving. Zo is het mogelijk dat, in grotere dorpen, een miniem, maar merkbaar verschil kan ontstaan tussen aparte woonkernen.

De bezettingen door vreemde mogendheden, vanaf de Romeinen, het invoeren van hun taal in officiële documenten en de contacten met hun soldaten leidden dan weer opnieuw tot assimilatie van woorden en klanken.

In feite mogen we zeggen dat de dialecten van vandaag de relieken zijn van het Middelnederlands. Dit kunnen we nog merken aan het gebruik van de geminatie of verdubbeling van medeklinkers, zoals in **rug** < mnl **rugge** > **rigge**.

Het Eregems

Taalkundig wordt het Eregems tot de Brabantse dialecten gerekend, en - in engere zin - tot het west-pajottenlands.

Zo is er een opmerkelijk verschil met het dialect van aanpalende gemeenten als Welle en Denderhoutem, welke tot de Vlaanderse groep behoren. Hier zegt men **pjeid** voor paard, terwijl het Vlaanders **péejerd** heeft.

Typisch voor de westrand van het Pajottenland is de ontronding : oorspronkelijk geronde klinkers worden met gestrekte lippen uitgesproken en resulteren dan in gespreide klinkers : deur > **déer**, muur > **mier**.

Veel gebruikt is de mouïllering, het palataal uitspreken van een dubbele mede-klinker : **ld** > **lj**, zoals in **môljer** : maelder. Hierbij wordt de tong tegen het verhemelte gedrukt. Bij **p** > **pj**, zoals in **pjeid** : paard, treedt ook ontronding op.

Een ander element is de diftongering, waarbij een korte klinker wordt vervangen door een tweeklank en er soms syncope, uitstoting, is van een gedekte medeklinker : venster > **veister**.

Ook diftongering is het toevoegen van een gesloten klinkernaslag met dezelfde articulatie, waardoor twee ongeveer gelijke monoftongen ontstaan : boom > **boeëm**.

Opmerkelijk zijn de klankverschuivingen :

au	>	âa	blauw : blâat , rauw : râat
ou	>	âa	koud : kâad , zout : zâat
aa	>	au	zaad : zaud
aa	>	ôë	vaam : vôëm
uu	>	ie	vuur : vier
ui	>	ôë	duim : dôëm
oo	>	oe	voort : voesj , stro : stroeë
u	>	oe	muts : moesj

ôë = aai zaaien : **zôën**, maaïen : **môën**
of ui lui : **lôë**, luiden : **lôën**, vuil : **vôël**

Dat in ons huidig dialect veel woorden van Franse oorsprong voorkomen, is, naast de invloed van de Franse bezetting eind 18^e, begin 19^e eeuw, grotendeels te wijten aan het feit dat, vanaf eind 19^e eeuw, nogal wat inwoners pendelden, vooral dan naar de Waalse steenkoolbakkens en de fabrieken en bouwerven in het Brusselse. De opkomst en uitbreiding van het spoorwegnet, met het nabije station van Denderleeuw, is hier de grote aanzet geweest.

Ook de seizoenarbeiders in Noord-Frankrijk, waar ze in de bietenoogst of als steenbakkers werkten, hadden ongetwijfeld hun inbreng.

Het woord **brèwet** (< fr : brouette) voor kruiwagen mag hiervan een voorbeeld zijn.

De hierna volgende lijst is verre van volledig. Vooral oudere mensen zullen zich waarschijnlijk woorden herinneren die hier niet voorkomen. De hoofding "bijdrage" geeft de mogelijkheid tot uitbreiding.

Ook werd gekozen voor een selectieve aanpak. Meest gangbare woorden als tafel, stoel e.a. worden niet opgenomen, ook al bestaat er een dialectvorm voor. Die is makkelijk te herkennen en de etymologie is duidelijk. Er werd gezocht naar woorden en termen die min of meer in onbruik raakten, omdat ze zaken of begrippen aanduiden die uit het dagelijks leven verdwenen.

Waar het woord voorkomt in een uitdrukking of gezegde, wordt dit ook opgenomen.

De woorden uit de lijst zijn natuurlijk niet alleen in het Eregems te vinden, ze behoren tot de woordenschat van een grotere gemeenschap. Wel kan de uitspraak, het gebruik en zelfs de betekenis verschillen.

Gebruikte tekens en afkortingen :

< komt van, uit

> wordt

onl : oud nederlands

mnl : middelnederlands

ofr : oud frans

fr : frans

lat : (volks-)latijn

gr : oud grieks

ger : (oud)germaans

kelt : keltisch

italiek : taalkundige term

" ... " : uitdrukking, gezegde

vet : woord dat in de alfabetische lijst voorkomt

_ : onderstreept : klemtoon

De uitspraak :

â : palataal (harde) verhemelteklink

a : velair (zachte) " "

è : palataal, tussen e en ei

e : velair

d : tussen klinkers > v (oudere w) schouders : skâavers < schâawers

schouwen : skâaven

oi : als in het frans

ch > k (harde medeklinker)

ng : aan het eind van een woord wordt de **g** niet uitgesproken